
2012 : rok Bolesława Prusa : sprawozdanie

Napis. Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej 18, 319-323

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

adresat — objaśnienia okoliczności powstania — źródło tekstu, oraz przypisy); zasady modernizacji dokładnie objaśniono.

Autorzy tomu przyjęli chronologię życia autorów za zasadę porządkującą materiałów, postaci adresatów zestawiając w indeksie. Jest to rozwiązanie rozsądne z punktu widzenia historycznoliterackiego — można by jednak dyskutować, czy ciekawszym ujęciem przedstawionego materiału nie byłby układ kalendarzowy: według dat imiennin poszczególnych solenizantów, którzy w takim ujęciu (teraz rozproszeni na kartach zbioru)¹ byłiby chyba lepiej uczczeni i docenieni, boć to w końcu „ich dzień” spowodował tak liczne i serdeczne starania piszących...

Jacek Wójcicki

2012 — Rok Bolesława Prusa. Sprawozdanie

Setna rocznica śmierci Bolesława Prusa (pisarz zmarł 19 maja 1912 r.) to okazja, nad upamiętnieniem której pracowało wielu ludzi nauki i kultury w całej Polsce. Większość wydarzeń — co naturalne — miała miejsce w Warszawie, gdzie autor *Kronik* spędził najbardziej twórczy okres swego życia, ale łączyły one różne środowiska i były adresowane do najrozmaitszych odbiorców. Na program obchodów Roku Prusa złożyły się inicjatywy o charakterze naukowym, popularyzatorskim i rozrywkowym m. in.: konferencje, wykłady, warsztaty, konkursy, spotkania otwarte z pisarzami i badaczami literatury, pokazy filmów, inscenizacje, seanse głośnego czytania *Lalki*.

Latem 2011 roku Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza reprezentowane przez prezes Grażynę Borkowską podjęło starania o objęcie patronatem honorowym obchodów setnej rocznicy śmierci jednego z najwybitniejszych pisarzy polskich i ogłoszenie roku 2012 Rokiem Prusa pod patronatem UNESCO. Zabiegi te zostały uwieńczone powodzeniem.

Od początku 2011 roku trwały próby zapewnienia finansowania obchodów Roku Prusa. Pierwsze fundusze udało się pozyskać dzięki Narodowemu Centrum Kultury pod koniec tegoż roku. Umożliwiło to druk przygotowywanego wcześniej przez Instytut Badań Literackich PAN oraz Warszawską Wyższą Szkołę Humanistyczną popularnonaukowego *Leksykonu „Lalki”* (pod redakcją Agnieszki Bąbel i Aliny Kowal-

¹ Schemat metryczki, powtarzalny przy każdym utworze, spowodował, że sylwetki wielu osób powtarzają się w mało różniących się ujęciach (Adam Naruszewicz — s. 91–92 i 186; Izabela Czartoryska — s. 128, 140, 230; Wojciech Jakubowski — s. 108, 180; Joanna i Teoderek Piaskowscy — s. 168, 170 i 172, 176; Maria Wirtemberska — s. 118, 218, 226; Józef Koblański — s. 117, 222; absolutnym rekordzistą jest Adam Kazimierz Czartoryski — s. 156, 192, 202, 210, 254, 260, 296). Funkcjonalniejszy z punktu widzenia czytelnika byłby układ pojedynczych biogramów i siatki odnośników.

czykowej). Hasła zawarte w tej publikacji koncentrują się na ukazaniu kontekstu, czyli realiów świata, w którym Prus umieścił bohaterów powieści. Wśród autorów haseł znaleźli się m. in.: Józef Bachórz, Grażyna Borkowska, Jerzy Fiećko, Anna Janicka, Jacek Leociak, Jarosław Ławski, Jakub A. Malik, Zbigniew Mikolejko, Aleksander Nawarecki, Marek Pąckiński, Tomasz Sobieraj, Wojciech Tomasik. Wstęp do książki napisał Krzysztof Kłosiński.

Pod koniec 2011 roku ogłoszono oficjalne rozpoczęcie konkursu historycznoliterackiego dla uczniów szkół średnich *Bolesław Prus — w setną rocznicę śmierci pisarza*. Zawody konkursowe, finansowane przez Narodowe Centrum Kultury, a organizowane przez Instytut Badań Literackich PAN oraz Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, przeprowadził Komitet Główny Olimpiady Literatury i Języka Polskiego oraz Komitety Okręgowe, a także organizatorzy Olimpiady poza Polską (na Litwie, Łotwie, Ukrainie i Białorusi). Celem Konkursu było upowszechnienie i pogłębienie wiedzy o Bolesławie Prusie i literaturze epoki pozytywizmu, a także wskazanie na uniwersalistyczny i europejski charakter jego twórczości. Konkurs miał charakter dwustopniowy i polegał na: przygotowaniu pracy na jeden z tematów zaproponowanych przez organizatorów oraz obronie tej pracy przed komisją składającą się z historyków literatury, którzy zajmują się literaturą pozytywizmu i twórczością autora *Emancypantek*. Do obrony zostali dopuszczeni autorzy najwyższej ocenionych prac. Ta część Konkursu odbyła się 18 maja 2012 r. w Warszawie — w siedzibie Instytutu Badań Literackich PAN. Uroczyste zakończenie odbyło się 19 maja w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie. Galę rozpoczął profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego Tomasz Chachulski — Przewodniczący OLiJP. Następnie głos zabrał Dyrektor IBL PAN Mikołaj Sokołowski, który podsumował zmagania uczestników i efekty ich pracy, a także wskazał na znaczenie przedsięwzięcia, jakim było przygotowanie konkursu i zaangażowanie w niego młodzieży. Uczestnicy–finaliści, nauczyciele przygotowujący uczniów do konkursu oraz jurorzy wysłuchali wykładu Ewy Paczoskiej, dotyczącego znaczenia twórczości Prusa w XIX wieku, a także fragmentów *Lalki* przedstawionych przez Ignacego Gogolewskiego, Dorotę Landowską i Mariusza Bonaszewskiego. W ramach pomocy w przygotowaniach do konkursu w prawie dwudziestu okręgach w Polsce oraz w Grodnie odbyły się wykłady prowadzone przez historyków literatury, badających dzieła autora *Faraona*, w których uczestniczyło około 2000 uczniów.

Maj stanowił apogeum obchodów Roku Prusa. W tym miesiącu zorganizowano największą konferencję, spotkań i imprez o charakterze popularnonaukowym.

7 maja 2012 r. w Głównej Księgarni Naukowej im. Bolesława Prusa przy ul. Krakowskie Przedmieście 7 odbyło się spotkanie z autorami i redaktorami *Leksykonu „Lalki”*, organizowane przez Instytut Badań Literackich PAN przy współudziale księgarni, obchodzącej pięćdziesięciolecie swego istnienia. Gości powitał przedstawiciel gospodarzy Jacek Weichert, zaś wieczór prowadziła Agnieszka Bąbel, jedna z redaktorek książki. Na pytania słuchaczy odpowiadali autorzy haseł: Jacek Leociak, Anna Pycka,

Aleksander Nawarecki i Jarosław Ławski. Wśród zaproszonych gości znalazło się wielu pracowników Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Warszawskiego i innych ośrodków naukowych oraz wielbicieli twórczości pisarza.

W dniach 13–16 maja Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Katedra Literatury Realizmu i Naturalizmu KUL oraz Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zorganizowały w Nałęczowie międzynarodową konferencję naukową *Życie i twórczość Bolesława Prusa z perspektywy 100 lat*. W konferencji wzięło udział ponad czterdziestu badaczy, reprezentujących m. in. Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet degli Studi di Napoli — L’Orientale, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Śląski oraz Uniwersytet Warszawski.

19 maja 2012 r. w Głównej Księgarni Naukowej im. Bolesława Prusa odbyły się spotkania z wybitnymi pisarzami i naukowcami, których tematem była twórczość autora *Kronik*. Janusz Tazbir przybliżył licznie przybyłym gościom klimat epoki, Krzysztof Rutkowski opowiedział, co Stanisław Wokulski robił w Paryżu, a Ewa Paczoska udowodniła niezmienną aktualność *Lalki*. W trakcie spotkania można było również oglądać wystawę, dokumentującą 50-lecie istnienia księgarni.

Życie i działalność Bolesława Prusa były tematem przewodnim tegorocznej Nocy Muzeów w Muzeum Historycznym m.st. Warszawy. Wielkim zainteresowaniem cieszył się godzinny spacer po Starym i Nowym Mieście po okolicach związanych z postacią Ignacego Rzeckiego, który poprowadził Paweł Waszak. Na zabytkowym dziedzińcu Lapidarium została otwarta plenerowa wystawa czasowa *Warszawiak z wyboru*, przedstawiająca biografię pisarza. Uroczyste otwarcie wystawy nastąpiło o godz. 19, kiedy to aktorzy przeczytali na dziedzińcu fragmenty *Lalki*. Klimat Warszawy II połowy 19 wieku można było poczuć, oglądając w kinie muzealnym filmy dokumentalne o Bolesławie Prusie i mieście jego czasów. Przy wypełnionej sali kinowej odbyły się cztery seanse m. in.: *Wyblakłe fotografie* o widokach Warszawy końca wieku, *Dla szczęścia ludzkości* — opowieść o reklamach prasowych przełomu XIX i XX w., *Kronikarz. Rzecz o Bolesławie Prusie* oraz dokument o Sokratesie Starynkiewicz.

24 maja odbyło się sympozjum *Powieściopisarze o Lalce* Prowadzący je Marek Bieńczyk podsumował je następująco: „Są książki, które wydają się nieskończone. Powiedziano o ich już tak wiele, poświęcono im już tyle słów, tekstów, innych książek, a one wciąż są niewyczerpane. Taką książką jest z pewnością *Lalka*, jedna z powieści założycielskich dla polskiej prozy. W Instytucie Badań Literackich na jej temat powstało wiele studiów i rozpraw. Tym razem, organizując rocznicową sesję wokół *Lalki*, pomyśleliśmy sobie, że warto również zaprosić do głosu tych, którzy uprawiają ten sam gatunek — powieść; tych, którzy są z tej samej niejako powieściopisarskiej rodziny. Chcieliśmy się dowiedzieć, jaka jest ich dzisiejsza lektura *Lalki*, lektura czołowych pol-

skich epików. Czym *Lalka* dla nich jest? Czy wracają do niej? Czy jest dla nich wciąż punktem odniesienia, intelektualnym, estetycznym, warsztatowym? Co o niej dziś myślą? Zaproszenia przyjęło kilkunastu pisarzy, których *Lalka* w taki czy inny sposób nadal interesuje, dotyka." W panelu dyskusyjnym, który miał miejsce w Instytucie Badań Literackich PAN, udział wzięli: Justyna Bargielska, Anna Bolecka, Inga Iwasiów, Radosław Kobierski, Marek Krajewski, Anna Nasiłowska, Piotr Siemion, Mariusz Sieniewicz, Jerzy Sosnowski, Jan Tomkowski, Magdalena Tulli, Krzysztof Varga. Wkrótce ukaże się książka zbierająca wypowiedzi uczestników.

W dniach 23–24 maja w Sali Darczyńców Biblioteki w siedzibie Biblioteki Narodowej na Polach Mokotowskich odbyła się ogólnopolska konferencja Naukowa *Bolesław Prus — artysta, myśliciel, świadek, krytyk i współtwórca swej epoki (z perspektywy stu lat od jego śmierci)* organizowana przez Warszawską Wyższą Szkołę Humanistyczną im. B. Prusa we współpracy z Instytutem Badań Literackich PAN i Biblioteką Narodową.

Uniwersytet Przyrodniczo–Humanistyczny w Siedlcach we współpracy z Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza — Oddział Siedlecki oraz Towarzystwo Kultury Języka — Oddział Siedlecki zorganizowały w dniach 16–17 października w Siedlcach konferencję pod tytułem *Bolesław Prus w świetle humanistyki XXI wieku. W 100. rocznicę śmierci pisarza*, poświęconą życiu, twórczości i recepcji dzieł „[nie]zamazywacza papieru”.

19 października 2012 r. w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy odbyła się XXII sesja varsavianistyczna pod hasłem *Bolesław Prus — mieszkaniec, pisarz i kronikarz Warszawy*. Sesja poświęcona Bolesławowi Prusowi i jego Warszawie była próbą stworzenia pełniejszego portretu pisarza nadal żywo interesującego badaczy, popularyzatorów nauki i innych odbiorców jego twórczości, ukazanej na tle dziewiętnastowiecznej obyczajowości i literatury. W ramach sesji zanalizowana została również działalność społeczna autora *Lalki*, jego związki z Warszawskim Towarzystwem Dobroczynności, Towarzystwem Biblioteki Publicznej oraz Biblioteką Publiczną na Koszykowej. Zaprezentowane zostały również wybrane fragmenty zachowanych autografów, a także omówiono losy księgozbioru i spuścizny Prusa. Ewa Paczoska otworzyła (wspólnie z dyrektorem Biblioteki Michałem Strąkiem) i poprowadziła sesję, podczas której referaty wygłosili Marta Parnowska, Agata Grabowska–Kuniczuk, Agnieszka Bąbel, Izabela Poniatowska (z d. Koczkodaj), Beata Obsulewicz–Niewińska, Bartłomiej Szleszyński. Część referatową uświetniła związana z tematem sesji wystawa *Bolesław Prus — kronikarz nie tylko warszawski*.

Od września odbywa się finansowany przez Urząd m.st. Warszawy cykl warsztatów *Prus nieodczytany, Prus niedoczytany*, poprzedzonych krótkimi wykładami wprowadzającymi. Tematyka warsztatów skupia się na zagadnieniach kluczowych w najnowszej prusologii, na przykładzie konkretnych utworów pokazując w twórczości Bolesława Prusa zagadnienia ciekawe i nieznanne odbiorcy popularnemu. Jednym z głównych celów projektu jest wprowadzenie ustaleń badawczych do obiegu powszechnego, co wydaje

się kluczowe dla odświeżenia wizerunku autora *Lalki*. Forma warsztatów pozwala ich uczestnikom zdobywać wiedzę w atrakcyjny i po części samodzielny sposób, stanowią one także okazję do spotkania i konfrontacji z najznakomitszych badaczami twórczości Prusa i literatury II połowy XIX wieku. Pierwszy z warsztatów, poświęcony koncepcji i realizacji realizmu Bolesława Prusa, odbył się 13 września 2012 r. na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Wykład wprowadzający wygłosiła Ewa Paczoska, zaś warsztaty poprowadzili także Dawid Osiński oraz Bartłomiej Szleszyński. Drugi warsztat, z tematem przewodnim *Kobiety i mężczyźni w twórczości Bolesława Prusa* odbył się 24 października 2012 roku także na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Wykład poprowadziła Grażyna Borkowska, warsztaty przygotowane zostały wspólnie z Pawłem Dyblem oraz Bożeną Umińską-Keff. Trzeci warsztat miał miejsce 21 listopada br. w Instytucie Badań Literackich PAN. Poprowadził go Maciej Gloger, a współprowadzącymi byli Wiesław Ratajczak oraz Marek Wedemann.

Naukowym zwieńczeniem Roku Prusa jest konferencja naukowa *Realści, realizm, realność. W stulecie śmierci Bolesława Prusa*, która odbędzie się w dniach 12–14 grudnia br. w IBL PAN oraz na Wydziale Polonistyki UW. Podczas konferencji twórczość autora *Lalki* zostanie poddana refleksji w szerokim kontekście realizmu jako literackiej teorii i praktyki, mając na uwadze zarówno wiek XIX, jak i następne stulecia.

12 grudnia 2012 r. odbędzie się także premiera multimedialnego widowiska teatralnego, przygotowanego dzięki Narodowemu Centrum Kultury na podstawie *Kronik tygodniowych* Bolesława Prusa.

Obchodom Roku Prusa towarzyszy również wiele inicjatyw wydawniczych. Warto wspomnieć, że dzięki finansowaniu przez NCK trwają prace nad edycją obszernego, dwutomowego wyboru kronik Bolesława Prusa poświęconego Warszawie. Fragmenty wybrał Samuel Sandler, redakcją książki, a także komentarzem naukowym zajmuje się zespół pracowników oraz współpracowników Instytutu Badań Literackich PAN pod kierownictwem Agnieszki Bąbel i Agaty Grabowskiej-Kuniczuk. Książka ukaże się nakładem Wydawnictwa Narodowego Centrum Kultury na początku 2013 r.

Dzięki finansowaniu przez NCK powstaje wydawnictwo multimedialne *Bolesław Prus*, mające na celu przybliżenie w nowoczesnej audiowizualnej i interaktywnej formie ciekawych, często mało znanych aspektów życia i twórczości autora *Lalki*. Pozycja ta ukaże się w grudniu 2012 r.

Zróżnicowany i bogaty program Roku Prusa przypomniał szerokiej publiczności postać jednego z najznakomitszych polskich pisarzy dziewiętnastego wieku, a liczne projekty, rozpoczęte w jubileuszowym roku 2012 (np. krytyczna edycja pism wszystkich Bolesława Prusa), będą kontynuowane i rozwijane również w latach następnych.